

Edellisen kertomuksen opetus on yksinkertainen. Puhtaasti virtuaalisesta työn organisoinnista ei ole perinteisten työjärjestelyiden korvaajaksi paitsi poikkeustapa-uksissa. Vartiainen tutkimusryhmi-neen toteaaakin työn olevan sitä vaikeammin organisoitavissa mitä hajautuneempi organisaatio on. Siksi olisi suositeltavaa aloittaa virtuaaliprojekti aina kasvokkaisella tapaamisella, sopia ennalta viestinnän säännöistä ja rakentaa tasa-puolinen kaikki työntekijät huomi-oon ottava palautejärjestelmä.

Myös muita tutkijaryhmän eritelemiä esimerkkitapauksia yhdisti yhteistyön takeltelu ja tietokatkokset, joskin ongelmista huolimatta työt tulivat ajallaan tehdyiksi.

Havainto on vähintään siinä mielessä yllättävä, ettei ainakaan viestintävälineistä nykyisin ole pulaa. Toisin kuin kirjoittajat mielestäni virheellisesti tulkitsevat, ongelma ei ole viestintävälineiden alikäyttö sinänsä, vaan ennemminkin ole-massa olevan teknologian väärin käyttö. Kirjoittajat toteavatkin, että heidän tutkimissaan organisaatiois-sa viestinnän suunnitteluun ei oltu valmiita uhraamaan riittävästi ai-kaa. Tämän seurauksena erityisesti sähköpostiviestintä oli kaoottista ja stressaavaa. Yhteisistä pelisään-nöistä sopiminen olisi tasoittanut monta mutkaa tutkimuksen koh-teiksi valittujen yritysten tiellä.

Vaikka Hallitse hajautettu organisaatio tukeutuu konkreet-

tisiin esimerkkitapauksiin ja mitä ilmeisimmin tiiviiseen yhteistyö-hön tutkijoiden ja liike-elämän välillä, kirjoittajien käytännön suositukset jäävät varsin vähäi-siksi ja jossain määrin ylimalkai-siksi. Teos ei sisällä paljoakaan sellaisia tuloksia tai johtopää-töksiä, jotka yllättäisivät lukijan. Kirjoittajien ansioksi on tosin luettava poikkeuksellisen selkeä akateemista jargonia välttelevä tyyli. Vielä kun tekstiä olisi tiivis-tetty hieman ytimekkäämmäksi paketiksi, kiireinenkin manageri ehtisi omaksua teoksen opit pa-rissa illassa ja ehkä välttyä ”kek-simästä pyörää uudelleen”, kuten kirjoittajat työnsä keskeisimmän viestin muotoilevat.

Pasi Pyöriä

TYÖELÄMÄN TUTKIMUSPÄIVÄT III: Työelämän tutkimuksen merkitys ja vaikuttavuus

Tämänvuotiset tutkimuspäivät pidetään kaksipäiväisenä 6.-7.10.2006 Tampereen yliopiston kampuksella. Päivien teemana on Työelämän tutkimuksen merkitys ja vaikuttavuus. Tutkimuspäivien ohjelma koostuu esitelmistä, työryhmä- ja työpajatyöskentelystä sekä posterinäyttelystä.

* Ilmoittautuminen tutkimuspäiville alkaa 1.8.2006 ja päättyy 22.9.2006

* Työryhmien esitysten abstraktien jättö 1.9.2006 mennessä

* Ilmoittautuminen posterinäyttelyyn 1.9.2006 mennessä

Järjestäjät: **Työelämän tutkimuskeskus** yhteistyössä **Työelämän tutkimusyhdistys ry:n** kanssa.

Lisätietoja: <http://www.uta.fi/laitokset/tyoelama/WRD2006/> ja Marjukka Virkajärvi (etunimi.sukunimi@uta.fi)

OPPIKIRJA TYÖMARKKINOISTA EIVAKUUTA

Timo Kauppinen: Suomen työmarkkinamalli.
WSOY, Helsinki 2005. 378 s.

Dosentti Timo Kauppinen kirjan tarkoituksena on ”etsiä Suomen työmarkkinamallin juuret, eritellä mallin nykytilaa ja saavutuksia sekä katsoa myös tulevaisuuden haasteita [...]” (s. 3). Kirja on takakantensa ja esipuheensa mukaan oppikirja ja tarkoitettu mm. yhteiskuntatieteiden yliopistollisiin opintoihin.

Kirjan johdanto on Kauppinen teoreettisten lähtökohtien esittely. Hän tukeutuu paljossa runsaan kymmenen vuoden takaiseen väitöskirjaansa. (Suomen työmarkkinamallin muutos. Työministeriö, Helsinki 1992.) Väitöskirjan tavoin tässäkin kirjassa hänen viitekehysensä on systeemiteoreettinen ajattelu, jossa ”korporatistisen kolmion” kärkinä ovat työmarkkinajärjestöt ja valtio. Kauppinen pyrkii kuitenkin tekemään eroa systeemi-teoriaan kutsumalla omaa lähestymistapaansa korporatististen strategisten valintojen teoriaksi. Strateginen valinta puolestaan merkitsee Kauppiselle ennen muuta ulkoiseen paineeseen sopeutumista. Johdantoluvut päättää aiemman työmarkkina-tutkimuksen esittely.

Varsinainen käsittely alkaa työmarkkinasuhteiden historian kuvauksella. Vajaassa neljä-säkymmenessä sivussa Timo Kauppinen käy lävitse yli sata vuotta Suomen historiaa, joskin myöhemmissäkin luvuissa menneisyyden tapahtumat ja ilmiöt

saavat ajoittain tilaa. Kauppinen periodisoi viime vuosisadan viiteen korporatistimikauteen sen mukaan, millainen on ollut ”korporatistisen valtasuhteen muoto ja voimakkuus” (s. 16). Seuraavat kaksi ja puoli sataa sivua ovat nykyajan työmarkkinailmiöiden ja -suhteiden paikoin käsikirjamaista kuvausta. Kirjan päättävät kuvaukset muiden Pohjoismaiden ja Euroopan Unionin sekä ns. uusien jäsenmaiden työmarkkinajärjestelmien pääpiirteistä. Yhteenvetona Kauppinen linjaa oman visionsa työelämän muutoksesta lähivuosina.

Oppikirjoille voidaan asettaa vähintään yhtä kovia vaatimuksia kuin tutkimusmonografioille. Kohteensa lisäksi oppikirjan on tehtävä oikeutta myös alan toisille tutkijoille ja heidän tutkimuspanokselleen. Tämä edellyttää kirjoittajalta laajaa lukeneisuutta ja oman tutkimusalueensa koko kirjon hallintaa sekä ymmärrettävää tehtävänasettelua ja läpinäkyvää ja rehellistä argumentaatiota. Lisäksi, koska oppikirjat suorastaan määritelmän mukaan on suunnattu vailla ammattilaisen arvostelukykyä olevalle yleisölle, ei tulkinnallisia koepalloja ole niissä sopivaa heitellä.

Suhteiden malli, tutkimuksen malli – vieläkö muita- kin?

En ole laskenut, monesako eri merkityksessä käsite korporatismi ja sen

johdokset esiintyvät Timo Kauppinen kirjassa. Olen kuitenkin varma, että Kauppinen oma määritelmä (s. 16), jonka mukaan korporatismi merkitsee valtion ja järjestöjen vuorovaikutussuhdetta, ei riitä. Jo viisi sivua myöhemmin käy esimerkiksi ilmi, että järjestelmä on kirjoittajan mielestä sitä korporatistisempi, ”mitä korkeammalla tasolla neuvotellaan”. Samoin Kauppinen suhtautuu hämmästyttävän välinpitämättömästi omaan otsikkoonsa. Hän toteaa heti kirjan aluksi, että työmarkkinamalli, työmarkkinasuhteet ja työmarkkinajärjestelmä ovat ”läheisiä synonyymejä” (s. 11). Lause on kenties tosi julkisen puheen kuvauksena, mutta mielestäni vaikeasti hyväksyttävä oppikirjamääritelmä (vaikkei jäisikään ihmettelemään, millaisia ovat etäiset synonyymit). Miksi sitten käyttää sanaa malli, joka synnyttää ainakin yleiskielessä kokonaan toisenlaisia alluusioita kuin sana järjestelmä? Termiä työmarkkinapolitiikka Kauppinen sen sijaan tarvitsee vain harvoin.

Oman teoreettisen otteensa esittelystä Kauppinen ei ole sen kurinalaisempi. Korporatistisen kolmion ja strategisen valinnan asema (sosiologisessa?) teorianmuodostuksessa jää sängen epäselväksi. Ovatko ne Kauppiselle vain

jonkinlaisia mikrotason analyttisiä työkaluja, enemmän metodisia, kuin tiukasti ottaen teoreettisia välineitä? Ajattelun systeemiteoreettinen tausta kyllä näkyy. Kuitenkin lukija odottaisi kirjoittajan jollakin tavalla ilmaisevan, kuinka vakavissaan ja syvällisesti hän väittää korporatistisen kolmion kuvaa- van, selittävän ja jopa ennustavan työmarkkinailmiöitä. Verrattuna siihen, kuinka usein erilaiset murroksen ja muutoksen ilmaukset toistuvat kirjassa, on mielestäni melko yllättävää, että Kauppinen on valinnut keskeisimmäksi analyysivälineekseen juuri tuon korporatistisen kolmion. Tuossa kuviossa kun ei näy yhtään lainkaan olevan hallituksen, ammattiyhdistysten ja työnantajajärjestöjen ulkopuolista maailmaa. Kolmion kärkien toimijat näyttävät sitä paitsi pysyvän olennaisesti samoina kaikkien viiden korporatismikauden ajan.

Vakavin kritiikkini kohdistuu kuitenkin Kauppinen tapaan viitata aiempaan tutkimukseen. Tämä koskee niin lähestymistavan asemointia kuin varsinaisia käsitelylukujakin – ja aivan erityisesti historiantutkimuksen piirissä liikuvia lukuja. Kirjan ensimmäisessä luvussa Kauppinen esittelee muutamalla lauseella ”institutionaalisen koulukunnan” viitaten Wolfgang Streeckiin ja Franz Traxleriin (jotka tosin puuttuvat kirjallisuusluettelosta). Kauppinen kirjoittaa (s. 15, kurs. JV): ”*Olellainen piirre työnantajien ja työntekijöiden järjestöissä on, että niillä on kaksoisluonne. Ne ovat samanaikaisesti instituutioita että kollektiivisia järjestelmiä. Ammattiliitot ja työnantajajärjestöt eivät toisinaan ole vain instituutioiden välisten suhteiden komponentteja, vaan ne ovat myös organisaatioita itsessään.*” Pelkään, että Streeck ja Traxler eivät ymmärtäisi Kauppinen kuvausta ”koulukuntansa” ajattelusta sen enempiä kuin minäkään.

Aiemman tutkimuksen esitelyssäkään Kauppinen ei malta pysyä erossa omista tulkintatyö-

kaluistaan, vaan saamme lukea, että työelämän tutkimuksessa keskeistä oli SAK:n strateginen valinta (s. 28). Ammattiyhdistysjohtajien yhteinen artikkeli Helsingin Sanomissa vuonna 1979 muutti Kauppinen mukaan ilmapiiriin niin, että aiemmin hyljeksitty työnso- siologia nousi suosion huipulle. Seuranneen tutkimuskirjallisuuden aallon kuvaus kuitenkin jättää toimomisen varaa. Esimerkiksi Matti Kortteisen Kunnian kenttä ei ole päässyt kaanoniin ja Raija Julkusen Työprosessi ja pitkät aallot lipsah- taa kyselytutkimuksien nippuun. Tämän oppikirjan tutkimuksen esittelyluvun yhtäläisyydet Kauppi- sen väitöskirjan vastaavaan lukuun herättävät lukijassa pienen huolen: eikö 1990-luvun alun jälkeen ole tehty merkittävää työmarkkina- suhteiden tutkimusta vai miksi sitä ei ole kannattanut lukea? Missä on Suomen Akatemian lamaprojektin tuotanto ja muu viimeisen kym- menen vuoden lamakirjallisuus? Entäpä sukupuoli? Eikö naisista ja miehistä työmarkkinoilla ole muka sanottu mitään kirjaamisen arvois- ta? Kaiken huipuksi Kauppinen tunnistaa tämän esittelyn jälkeen jotakin, jonka hän nimeää Suomen työelämän tutkimuksen malliksi (s. 32–33).

Historiaa yksinkertai- suuden vuoksi

Suomen työmarkkinamallissa Timo Kauppinen jakaa Suomen työmark- kinasuhteiden historian viiteen (tai kuuteen) korporatistisiin kauden. Kaudet ovat yrityskorporatistimin kausi vuosina 1918–39, valtiokor- poratistimin kausi vuosina 1940–55, liittokorporatistimin kausi 1956–67, yhteiskuntakorporatistimin kausi 1968–94 ja lopulta emukorporatis- min kausi vuodesta 1995. Suomen itsenäistymistä edeltävällä ajalla valitsivat tarkemmin ajoittamattomat ammattikunta- ja kiltakorporatismi.

Periodisoinnit ovat historiantut- kimuksessa tulos, eivät lähtökohta. Kauppinen periodisointi ei vakuuta.

Ensinnäkin olisi pitänyt pohtia, onko ylipäätään mielekäästä puhua ajasta ennen toista maailmansotaa samoin korporatismi-käsittein kuin vaikkapa 1980-luvusta. Historian- tutkijaa meno hirvittää. Kirjoittaja ei lainkaan erittele, mitkä ovat vain tutkijan käsitteitä, mitkä taas aika- laiset olisivat voineet jakaa ja missä merkityksissä.

Toinen ongelma on kirjassa esitellyn historiallisen evidenssin epätarkkuus ja sattumanvarai- suus. Ei esimerkiksi ole lainkaan itsestään selvää, että työeläkelä- keja (1962) ja sairausvakuutusta (1964) voidaan käsitellä sosiaa- lipaketteina samassa mielessä kuin vaikkapa työttömyyseläkettä (1971) olisi voinut. Työ- ja sosi- aalilainsäädännön sysäyksellisyys näyttää kovin toisenlaiselta, jos pi- detään mielessä sosiaalivakuutus- sen suunnittelun pitkä kaari aina 1880-luvulta saakka. Suorastaan kritiikin ulottumattomiin syöksyy taulukko, joka on otsikoitu Työ- elämän uudistuskaudet (s. 148). Paitsi, että työeläkejärjestelmä on ajoitettu väärin, eivät esimerkiksi lait työtaturmien korvaamisesta (alunp. 1895), lapsillisista (alunp. 1948), sairausvakuutuksesta (1964) ja työttömyyskassoista (1959, 1960) näytä Kauppinen mielestä liittyvän työelämän uu- distamiseen.

Kolmas ongelma on Kauppinen teoreettisen otteen tuottama vää- ristymä menneisyyden toimijoista. Hän paljastaa olevansa tietoinen siitä, että 1940- ja 1950-lukujen kuvioon olisi välttämättä otettava mukaan MTK, ja kuvioista olisi siis tehtävä nelikantainen. Hän jopa myöntää, että ”pyramidi kuvaisi suomalaisen yhteiskunnan valta- ja vaikutussuhteita paremmin kuin kolmio, [...]”, mutta toteaa, että ”[y]ksinkertaisuuden vuoksi kuviot piirretään kuitenkin vain [...] kol- mioina.” (s. 46)

Edelliseen liittyvä ongelma on Kauppinen kuva valtion roolista korporatistisessa kolmiossa. Val-

tion tehtävänä on hänen mukaansa tarjota ”yhteistä hyvää”, sellaisia lainsäädännöllisiä uutuuksia, joita yksikään järjestö ei yksinään voisi saavuttaa. Tämä on melkoisen lattea kuva järjestöjen ja valtion suhteesta milloin tahansa, mutta erityisesti 1950-luvun osalta se on täysin harhaanjohtava. Kaiken lisäksi valitsemalla näin latautuneen käsitteen Kauppinen sivuuttaa sen korporatistitutkimukselle ensiarvoisen tärkeän kysymyksen, kuka, miten ja missä määrittelee, mikä on yhteistä hyvää? Staattinen kolmio peittää Kauppiselta myös esimerkiksi sen kehityksen, jossa sosiaalipoliittisia ongelmia koske- vaa tietoa ja suunnitelmia aletaan tuottaa myös järjestöissä itsessään ja tätä kautta ministeriövetoisen suunnittelun asema muuttuu.

Millainen oppikirja?

Timo Kauppinen päättää kirjansa tulevaisuuden haasteiden eritte- lyyn. Niihin hänellä on varmasti välikön tuntuma, seuraahan hän nykyisin Dublinissa Euroopan uni- onin rahoituksella koko maanosan

työmarkkinasuhteiden kehitystä. Huomiota kuitenkin kiinnittää tapa, jolla Kauppinen – entinen työmi- nisteriön virkamies – on omaksu- nut politiikkaohjelmien kielen. Siinä vilahtelevat tuon tuostakin jäyk- kydet, joustot, haasteet ja monet muut näppärät termit, joita voi käyttää myös sangen löysästi.

Kauppinen ei pidättäydy lau- sumasta normatiivisia kantojaan. Tätä en sinänsä halua arvostella, pidän kuitenkin arveluttavana hänen tapaansa olla erottamatta hänen tapaansa olla erottamatta analyysiä ja arvostelua toisistaan. Lukijan on usein vaikea seurata, ottaako Kauppinen (viittaamatta) kantaa johonkin aiemman tutki- muksen tulokseen vai esittääkö hän vain oman tuntumansa. Jos hän tuntisi lamakirjallisuutta pa- remmin, hän tuskin esittäisi niin yksioikoista tulkintaa lamasta talouden tervehdyttämisproses- sina kuin nyt tekee. Jokainen voi pohtia, kuinka informatiivinen ja todellisuuden kuvauksena hyväk- syttävä on lause (s. 334): ”Kiina- ilmiö vie investoinnit Kaukoitään, Kiinaan, Intiaan ja Malesiaan”. Jos

kirja olisi mennyt painoon vasta viimekesäisen paperiteollisuuden työsulun jälkeen, esimerkiksi kan- sallisen työnantajaintressin ja yli- kansallisen liiketoimintaintressin eriyttämisen haaste olisi saattanut Kauppinenkin mielestä olla joten- kin merkitsevä osa emukorpora- tismia.

Suomen työmarkkinamalli ei näkemykseni mukaan täytä niitä vaatimuksia, joita oppikirjalle voi kohtuudella asettaa. Se on har- millista, semminkin kun suomeksi julkaistaan aivan liian vähän yhteis- kuntatieteellistä oppikirjallisuutta. Dosentti Kauppinen olisi tehnyt itselleen ja kollegoilleen palveluk- sen, jos olisi tyytynyt laatimaan vaikkapa jonkinlaisen käsikirjan työmarkkinasuhteiden tutkimusta ja opiskelua varten. Hänen koke- muksellaan ja asiantuntemuksel- laan sellainen olisi varmasti syntynyt helposti. Nyt hän on tavoitellut paljon enemmän, ja valitettavasti uupunut matkalle.

Jussi Vauhkonen